

i u rozvažování, zda se má poprava vykonat ihned, nebo zda se má odložit na později: neboť při rovnosti hlasů nerozhodnout o popravě znamená rozhodnutí ji odsunout.

Záporný hlas

17. Nebo je-li počet lidí nebo členů shromáždění lichý, například tři nebo víc, v nichž každý jednotlivec má pravomoc zrušit záporným hlasem účinek všech kladných hlasů ostatních, pak tento počet není žádným představitelem, protože kvůli různosti názorů a zájmů lidí se často – a i v případech s nejzávažnějšími důsledky – stává němou osobou, nezpůsobilou jak k mnoha jiným věcem, tak k vládnutí davu, a to zejména v době války.

18. Jsou dva druhy autorů. První, nazývaný prostě autor, kterého jsem definoval výše jako toho, kdo prostě vlastní čin jiného. Druhý je ten, kdo vlastní čin nebo úmluvu jiného podmíněně, tj. zavazuje se jednat, pokud to do určité doby neudělá ten druhý. Těmto podmíněným autorům se obecně říká RUCITELÉ, latinsky *fideiussores* a *sponsores*; v případě dluhů pak *praedes* a jde-li o předstoupení před soudce nebo správního úředníka, *vades*.

Druhý díl

O státě¹²

XVII.

O příčinách, zrození a definici státu

1. Finální příčinou, cílem nebo záměrem, proč lidé, kteří ze své přirozenosti milují svobodu a panování nad jinými, zavádějí takové omezení, v jakém je vidíme žít ve státech, je anticipace vlastní sebezáchovy a spokojenějšího života, to jest vymaňení se z onoho bedného stavu války, který, jak bylo ukázáno ve XIII. kapitole, je nutným důsledkem přirozených vášní lidí, když neexistuje žádná viditelná moc, která by je udržovala v bázni a strachem před trestem je připoutala k plnění jejich úmluv a k dodržování těch zákonů přírody, jež byly popsány ve čtrnácté a patnácté kapitole.

Cíl státu:
vlastní bezpečí

2. Neboť zákony přírody jako *spravedlnost*, *ekvita*, *skromnost*, *milosrdenství* a – zkrátka – *činit jiným tak, jak chceme, aby se činilo nám*, samy o sobě, bez děsu z nějaké moci, která by zapříčinila, že se budou dodržovat, odporují našim přirozeným vášním, jež nás vedou k stranickosti, pýše, pomstě apod. Úmluvy bez meče jsou pouhá slova a nemají žádnou sílu, aby člověka zajistily. A proto, navzdory zákonům přírody, které by dodržoval každý, kdyby měl k tomu vůli, mohl-li by tak činit bezpečně, pokud nebude zřízena nějaká moc anebo pokud nebude dost silná pro naši bezpečnost, bude a po právu se smí každý člověk spoléhat na vlastní sílu a dovednost, aby se zajistil proti všem

Které zákon
přírody nemůže
poskytnout

¹² V anglické verzi *Leviathana* „Of Commonwealth“. V latinské verzi *Leviathana* (1668) nadpis zní: *De civitate sive republica*, in: T. Hobbes, *Opera philosophica*, III, vyd. G. Molesworth, London 1839, dotisk Aalen 1961, str. 127. – Pozn. překl.

ostatním. Všude, kde lidé žili v malých rodinách, bylo vzájemné loupění a drancování řemeslem a nejenom že se nepokládalo za něco, co odporuje zákonu přírody: čím větší byla kořist, kterou získali, tím větší čest se jim prokazovala. Lidé přitom nedodržovali žádné jiné zákony než zákony cti, tedy nedopouštěli se ukrutností – lidem ponechat život a hospodářské nářadí. A jak tehdy pro svou bezpečnost jednaly malé rodiny, tak nyní jednají města a království, což jsou jen větší rodiny; zvětšují svá panství při každém náznaku nebezpečí a ze strachu z napadení nebo z možné podpory, která by mohla být poskytnuta útočníkům. To jest všemožně se snaží podrobit si nebo oslabit své sousedy holou silou nebo tajnými úklady a vzhledem k nedostatku jiných záruk tak činí oprávněně; a později se na ně za to s úctou vzpomíná.

Ani sloučením
několika lidí
nebo rodin

3. Ani spojení malého počtu lidí jim nedodá toto bezpečí, neboť při malém počtu stačí již malý přídavek na té či oné straně k zvětšení síly natolik, že to postačí k vítězství; a proto nabádá k vpádu. Množství, které postačuje, abychom mu mohli svěřit svou bezpečnost, není dáno žádným určitým číslem, ale porovnáním s nepřítelem, kterého se obáváme, a postačující je tehdy, když výhody nepřítele neurčují výsledek války natolik viditelně a nápadně, aby ho pohnuly k činu.

Ani z velkého
množství,
pokud se toto
množství
neřídí jedním
úsudkem

4. A i kdyby množství lidí bylo sebevětší, řídí-li se jednání jednotlivců jejich vlastními úsudky a žádostmi, nelze od tohoto množství očekávat ani obranu, ani ochranu proti společnému nepříteli, ani proti bezpráví, které si činí navzájem, neboť v důsledku rozdělenosti jejich názorů jak nejlépe užít a uplatnit své síly, si navzájem nepomáhají, nýbrž překážejí a vzájemným zápolením redukuje svou sílu k nule. Tím jsou nejen snadno podrobitelní velmi malým počtem lidí, kteří spolu souhlasí, ale i tam, kde nemají společného nepřítele, budou navzájem válčit za své vlastní zájmy. Kdybychom totiž mohli předpokládat, že se velké množství lidí shodne v dodržování spravedlnosti a dalších zákonů přírody bez společné moci, která by je všechny udržovala v bázní, mohli bychom předpokládat totéž pro celé lidstvo; pak by nebyly a nemusely být vůbec žádná politická vláda ani stát, protože by vládl mír bez podřízenosti.

A to trvale

5. K bezpečí, které lidé touží mít po celou dobu svého života, také nepostačuje, aby pod vládou a řízením jednoho úsudku byli

jen po omezenou dobu, jako například v jedné bitvě nebo v jedné válce, neboť i kdyby jednotným úsilím dosáhli vítězství nad vnějším nepřítelem, přesto, když už žádného společného nepřítele nemají nebo mají jen takového, kterého jedna strana pokládá za nepřítele a druhá za přítele, se musí tato jednota v důsledku rozdílnosti jejich zájmů rozpustit, a oni znovu upadnou do války mezi sebou.

6. Je pravda, že někteří živí tvorové, například včely a mravenci, žijí družně pospolu – Aristotelés je proto zařadil mezi společenské tvory¹³ –, a přesto se neřídí ničím jiným než vlastními úsudky a žádostmi; nemají ani řeč, pomocí níž by mohl jeden druhému projevit, co pokládá za přínos pro společný prospěch. A proto asi někteří lidé chtějí vědět, proč lidstvo nemůže činit totéž. Na to odpovídám takto:

Proč určití
tvorové, ač
bez rozumu
či řeči, žijí ve
společnosti
bez jakékoli
donucovací
moci

7. Za prvé, lidé neustále soupeří o úctu a důstojnost, což tito tvorové nečiní. Právě z tohoto důvodu tedy vzniká mezi lidmi závist, nenávisť a posléze válka, mezi těmito tvory však ne.

8. Za druhé, mezi těmito tvory se společné dobro neliší od soukromého, a tím, jak ze své přirozenosti sledují svůj soukromý prospěch, zajišťují prospěch společný. Avšak člověk, jehož radost spočívá v porovnávání sebe s jinými lidmi, se může těšit pouze z toho, co ho povyšuje.

9. Za třetí, jelikož tito tvorové na rozdíl od člověka nemají schopnost používat rozum, takže nevidí na správe společných záležitostí nic špatného, ani si nemyslí, že na ni něco špatného vidí; zatímco mezi lidmi je velmi mnoho těch, kdo se pokládají za moudřejší a schopnější vládnout veřejnosti lépe než ostatní, a tito lidé se snaží reformovat a novotařit, jedni tak a jiní onak, čímž veřejnost uvádějí do zmatků a občanské války.

10. Za čtvrté, tito tvorové, ačkoli mají určitou schopnost používat hlas, aby si navzájem sdělovali své touhy a jiné náklonnosti, postrádají umění slov, jímž někteří lidé dovedou předkládat jiným to, co je dobré, v podobě zla, a zlo v podobě dobra, a zvětšovat nebo zmenšovat zdánlivou velikost dobra a zla, čímž podle své libosti vyvolávají v lidech nespokojenost a ruší jejich klid.

¹³ Srv. Aristotelés, *Politika*, I,2,1253a6 nn. – Pozn. překl.

11. Za páté, nerozumní tvorové nedokážou rozlišovat mezi *bezprávím a škodou*; a proto – jsou-li na tom dobře – nesváří se se svými druhy, zatímco člověk je nejsvárlivější tehdy, když je na tom nejlépe, neboť v tomto stavu rád dává najevo svou moudrost a ovlivňuje jednání těch, kdo vládou státu.

12. A konečně, zatímco shoda mezi těmito tvory je přirozená, mezi lidmi je založena pouze na úmluvě, a ta je umělá. Není proto divu, že kromě úmluvy je zapotřebí ještě něčeho, co jejich shodu učiní stálou a trvalou, což je obecná moc, která lidi udržuje v bázní a směřuje jejich činy ke společnému prospěchu.

Zrození státu

13. Jediná cesta jak zřídit takovou společnou moc, která by byla s to ochránit lidi před vpádem cizinců a před bezprávím, jež činí jeden druhému, a tím je zabezpečit tak, aby se vlastní pílí a plody země mohli sami užít a žít ve spokojenosti, je svěřit veškerou jejich moc a sílu jednomu člověku nebo jednomu shromáždění, které může všechny jejich vůle většinou hlasů přeměnit v jednu vůli, což znamená určit jednoho člověka nebo jedno shromáždění, aby byli nositelem jejich osoby a aby každý přijal a uznal sebe jako autora čehokoli, co ten, kdo nese jejich osobu, učiní anebo dá učinit ve věcech týkajících se společného míru a bezpečnosti, a v tomto ohledu podřídit každý svou vůli jeho vůli a své úsudky jeho úsudku. Toto je víc než souhlas nebo shoda: je to skutečná jednota jich všech v jedné a téže osobě, která je utvořena úmluvou každého s každým, a to takovým způsobem, jako kdyby řekl každý každému: *Autorizuji a vzdávám se svého práva na sebevládu ve prospěch tohoto člověka nebo tohoto shromáždění pod podmínkou, že se ty stejným způsobem vzdáš svého práva v jeho prospěch a autorizuješ veškeré jeho jednání.* Poté co se tak stane, nazývá se množství lidí takto v jednu osobu sjednocené STÁT (*commonwealth*), latinsky CIVITAS. Toto je zrození onoho velkého LEVIATHANA nebo uctivěji řečeno, onoho *smrtného Boha*, jemuž pod *nesmrtelným Bohem* vděčíme za mír a obranu. Neboť díky této pravomoci, dané mu každým jednotlivcem ve státě, má k dispozici tolik na něj přenesené moci a síly, že díky děsu z ní je uschopněn formovat vůli jich všech k míru doma a k vzájemné pomoci proti nepřítelům zvnějšku. V něm tkví také podstata státu, který, mám-li jej definovat, je *jedna osoba, kterou vzájemnými úmluvami jednoho s druhým*

Definice státu

prohlásilo za autora svých činů velké množství lidí, a to za tím účelem, aby použila sílu a prostředky jich všech, jak považuje za vhodné, pro jejich mír a společnou obranu.

14. Nositel této osoby se nazývá SUVERÉN a jeho moci se říká *suverénní*; a každému kromě něho jeho PODDANÝ.

Kdo je suverén a kdo poddaný

15. Této suverénní moci lze dosáhnout dvěma způsoby. Za prvé přirozenou silou: jako když někdo přiměje svá dítká k tomu, aby se oni a jejich potomci podřídili jeho vládě, jelikož, odmítnou-li to, může je zničit, nebo když někdo válkou podrobí nepřátele své vůli a za této podmínky jim daruje život. Za druhé, když se lidé navzájem dohodnou, že se dobrovolně podrobí nějakému člověku nebo shromáždění lidí ve víře, že je ochrání před všemi ostatními. Tento druhý způsob se může nazývat politickým státem nebo státem vzniklým *ustavením*, ten první je stát vzniklý *nabytím*. Nejdříve pohovořím o státě vzniklém ustavením.

XVIII.

O právech suverénů ve státech vzniklých ustavením

1. O *státě* se říká, že vznikl *ustavením*, když se *množství lidí* dohodne a *každý se každému úmluvou zaváže*, že ať dá většina jakémukoli *člověku* nebo *shromáždění lidí právo zastupovat* osobu jich všech (to znamená být jejich *představitelem*), bude jak pro toho, kdo *hlasoval pro*, tak pro toho, kdo *hlasoval proti*, platit, že předem *stvrzuje* všechny činy a soudy tohoto člověka nebo shromáždění lidí, jako by byly jeho vlastní, a to za účelem žít pospolu v míru a být chráněni před jinými lidmi.

Co je to akt ustavení státu

2. Z takového ustavení státu plynou veškerá *práva a pravomoci* toho nebo těch, na něž byla souhlasem shromážděného lidu přenesena suverénní moc.

Důsledky takového ustavení

3. Za prvé, tomu, že tito lidé uzavírají úmluvu, je třeba rozumět tak, že nejsou žádnou dřívější úmluvou vázáni k ničemu, co jí odporuje. Lidé, kteří již stát ustavili, nemohou tudíž mezi sebou bez suverénova svolení právoplatně uzavřít žádnou novou úmluvu čili v jakékoli jiné záležitosti nemohou být poslušni

Poddaní nemohou měnit formu vlády

někoho jiného, protože činy a soudy jednoho suveréna jsou úmluvou vázání považovat za své činy a soudy. A proto ti, kdo jsou poddanými nějakého panovníka, nemohou bez jeho svolení ani odvrhnout monarchii a vrátit se do zmatků nesjednoceného davu, ani svou osobu přenést z toho, kdo je jejím nositelem, na jiného člověka nebo na jiné shromáždění lidí. Jsou totiž každý každému zavázání být předpokládáným autorem všeho a uznat za své vše, co jejich současný suverén učiní a uzná za vhodné učinit; takže kdyby jen jeden jediný člověk nesouhlasil, všichni ostatní by museli porušit úmluvu s ním sjednanou, což je nespravedlivé. Každý z nich nadto přenesl suverenitu na toho, kdo je nositelem jejich osoby; kdyby ho tudíž sesadili, odňali by mu, co jeho jest; i to je nespravedlivé. Je-li ostatně ten, kdo se pokouší sesadit svého suveréna, zabít nebo jím za svůj pokus potrestán, je autorem vlastního trestu on sám, protože ustavením státu je autorem všeho, co jeho suverén učiní. A protože někdo jedná nespravedlivě, činí-li něco, za co může být potrestán na základě své vlastní pravomoci, to i je z tohoto důvodu nespravedlivé. A když někteří lidé předstírali, že uzavřeli, aby mohli být vůči svému suverénovi neposlušni, nějakou novou úmluvu, a to nikoli s lidmi, nýbrž s Bohem, je i to nespravedlivé, neboť s Bohem lze uzavřít úmluvu jen prostřednictvím někoho, kdo Boží osobu zastupuje, a tím je jen Boží náměstek, jehož suverenita je pod Boží ochranou. Tato předstíraná úmluva s Bohem je však lží tak očividnou, že ve vlastním svědomí těch, kdo ji předstírají, je činem nejen nespravedlivým, ale i odporným a nemužným.

Suverénní moci
nelze pozbyt

4. Za druhé, protože právo být nositelem osoby jich všech je dáno tomu, koho učinili suverénem, a to jedině úmluvou uzavřenou mezi nimi navzájem, a nikoli mezi ním a kýmkoli z nich, nemůže se stát, že by úmluvu porušil suverén; tudíž žádný z jeho poddaných se nemůže vymanit ze svého poddanství pod záminkou, že úmluva pozbyla platnosti. Skutečnost, že ten, kdo byl ustaven jako suverén, neuzavírá předem žádnou úmluvu se svými poddanými, je zřejmá; jinak by ji totiž musel uzavřít s celým davem lidí jako s jednou smluvní stranou, nebo by musel uzavřít zvláštní úmluvu s každým jednotlivcem. Úmluva s celým množstvím jako s jednou smluvní stranou je nemožná, protože až dosud nebylo toto množství jednou osobou. A kdyby

se uzavřelo tolik jednotlivých úmluv, kolik je lidí, byly by tyto úmluvy neplatné poté, co suverenitu získal. Každý čin, který může kdokoli z nich použít za záminku, že úmluva byla porušena, je totiž úkonem jak jeho, tak všech ostatních, poněvadž byl učiněn osobou a na základě práva každého z nich. Když nadto kdokoli, jednotlivec nebo víc lidí, předstírá, že úmluvu porušil suverén při svém ustavení, avšak jiní z jeho poddaných, nebo jen jeden z nich, či dokonce on sám budou předstírat, že k takovému porušení nedošlo, neexistuje v tomto případě žádný soudce, který by spor rozhodl. Tak opět dochází k návratu k meči a všichni opět nabývají práva chránit se svou vlastní silou v rozporu se záměrem, který sledovali při ustavení státu. Je tedy zbytečné přiznávat suverenitu předchozí úmluvou. Náзор, že každý panovník nabývá své moci úmluvou, to znamená pod podmínkou, vychází z nepochopení snadno pochopitelné pravdy, že úmluvy, které nejsou ničím jiným než slovem a dechem, mohou kohokoli zavazovat, zahrnovat, omezovat nebo chránit, jediné pokud pocházejí od veřejného meče, to znamená z nsvázaných rukou člověka nebo shromáždění, kteří mají suverenitu, jejichž činy jsou jimi všemi schváleny a vykonávány silou všech, kteří jsou v něm sjednoceni. Stane-li se však, že suverénem je shromáždění lidí, nikoho ani nenapadne, že by k takovému ustavení úmluvou mohlo dojít; nikdo totiž není natolik pošetilý, aby například řekl, že římský lid uzavřel s Římany úmluvu o suverenitě za takových a takových podmínek a že kdyby nebyly dodrženy, že by Římané mohli římský lid právoplatně sesadit. Jestliže lidé nevidí, že za monarchie jsou na tom stejně jako za vlády lidu, je to důsledkem ctižádosti některých, kteří vládu shromáždění, na niž se – jak doufají – budou moci podílet, upřednostňují před monarchií, kdy v nic takového doufat nemohou.

5. Za třetí, protože většina ustanovila souhlasnými hlasy někoho suverénem, musí ten, kdo byl jiného názoru, nyní souhlasit s ostatními, to znamená vzít na vědomí, že se buď přihlásí ke všemu, co tento suverén učiní, nebo bude ostatními poprávu zničen. Vstoupil-li totiž dobrovolně do kongregace shromážděných, projevil tím dostatečně svou vůli, a tedy se mlčky úmluvou zavázal, že se bude řídit tím, na čem se většina usnesla. Jestliže se tím tedy odmítne řídit nebo jestliže proti některému z jejích nařízení

Nikdo nemůže
spravedlivě
protestovat
proti ustavení
suveréna
většinou

protestuje, jedná v rozporu se svou úmluvou, a tedy nespravedlivě. A ať členem kongregace je nebo není, ať o souhlas požádán byl nebo nebyl, musí se buď podřídit jejím nařízením, nebo setrvat ve stavu války, v němž se nacházel předtím, a v němž by mohl být kýmkoli zahuben, aniž by to bylo nespravedlivé.

Proti suverénním činům nejsou poddaní oprávněni protestovat žalobou

6. Za čtvrté, protože každý poddaný je tímto ustavením autorem všech činů a soudů ustaveného suveréna, vyplývá z toho, že ať suverén učiní cokoli, nemůže žádnému ze svých poddaných činit bezpráví a nesmí být žádným z nich viněn z nespravedlnosti. Kdo totiž něco učiní z moci autority někoho jiného, nečiní tím žádné bezpráví tomu, z jehož moci jedná. Tímto ustavením státu se však každý jednotlivec stává autorem všeho, co suverén činí. Proto ten, kdo si stěžuje na bezpráví ze strany svého suveréna, stěžuje si na něco, čeho je sám autorem, a může tedy vinit jen sama sebe. Ale sebe sama kvůli nějakému bezpráví vinit nemůže, protože je nemožné, aby se někdo dopouštěl bezpráví sám na sobě. Je pravda, že ti, kdo mají suverénní moc, se mohou dopustit nepravosti, nikoli však nespravedlnosti nebo bezpráví ve vlastním smyslu slova.

Cokoli suverén učiní, poddaný nemůže trestat

7. Za páté, z toho, co bylo naposled řečeno, vyplývá, že nikdo, kdo má suverénní moc, nemůže být svými poddanými popraven popraven nebo jakkoli potrestán. Uvážíme-li totiž, že každý poddaný je autorem činů svého suveréna, pak by za činy, kterých se sám dopustil, trestal někoho jiného.

Suverén prosazuje to, co je nezbytné pro mír a obranu poddaných

8. A protože cílem tohoto ustavení je mír a obrana všech, a protože každý, kdo má právo na cíl, má právo také na prostředky, jež k němu vedou, patří k právu každého člověka nebo shromáždění majícího suverenitu posuzovat, co vede k míru a k obraně, jakož i to, co míru a obraně brání a co je narušuje. Jsou oprávněni činit vše, co je podle jejich mínění nutné k zachování míru a bezpečnosti, a to jak předem tím, že budou bránit domácím nespokojením a nepřátelství zvnějšku, tak následně, kdy se o mír a bezpečnost přijde, aby se obojího znovu nabylo. A proto:

A posuzuje, které nauky jsou vhodné, aby se jim učilo

9. Za šesté, k suverenitě patří také posuzovat, které názory a nauky se míru přičiní a které k němu vedou, a tedy i při jakých příležitostech, jak dalece a kterým lidem se vůbec smí důvěřovat, hovoří-li se k shromážděnému lidu, a kdo má prověřovat učení všech knih před jejich uveřejněním. Činy lidí totiž vycházejí

z jejich názorů a dobré spravování lidského jednání, které má vést k míru a svornosti mezi lidmi, spočívá v dobrém spravování jejich názorů. A ačkoli se má ve věcech nauky hledět jen na pravdu, není na tom nic odpudivého, když se kvůli míru budou usměřňovat. Nauka, která odporuje míru, nemůže totiž být pravdivá, stejně jako mír a svornost nemohou odporovat zákonu přírody. Je pravda, že ve státě, v němž se nedbalostí nebo neobratností vladařů a učitelů občas obecně uznávají nesprávná učení, mohou být opačné pravdy vcelku nepřijemné. Avšak ani nejnáhlejší a nejdrsnější vpád nové pravdy nikdy nezruší mír, ale jen někdy vyvolá válku. Ti, jimž se vládne natolik nedbale, že se k obraně nebo k prosazení nějakého názoru odváží sáhnout ke zbraním, jsou totiž stále ještě ve válce a ze strachu jednoho před druhým nežijí v míru, nýbrž jen v příměří; žijí tedy jaksi neustále v předpolí bitvy. K právům toho, kdo má suverénní moc, proto patří být soudcem nebo ustanovovat soudce nad všemi názory a učením. Je to totiž nezbytné pro mír a zabránění se tím nesvornosti a občanské válce.

10. Za sedmé, suverenita je spojena s veškerou pravomocí stanovit pravidla, z nichž každý může poznat, ze kterých statků se smí těšit a co vůbec smí činit, aby ho nikdo z jeho spolupoddaných neobtěžoval. A tomu se říká *vlastnictví*. Před ustavením suverénní moci, jak již bylo ukázáno, měli totiž všichni právo na všechno; to však nutně vyvolávalo válku. Proto je toto vlastnictví, nezbytné pro mír a závislé na suverénní moci, projevem této moci, sloužícím k zachování veřejného míru. Tato pravidla vlastnictví (neboli pravidla o tom, *co je mé a co je tvé*) a pravidla o tom, co je na činech poddaných *dobré, špatné, zákonné a nezákonné*, jsou politickými zákony, to znamená zvláštními zákony každého státu, třebaže jméno politický zákon se nyní omezuje na staré občanské zákony města Říma, které bylo hlavním městem velké části světa a jehož zákony byly tehdy v ní politickými zákony.

11. Za osmé, suverenita je spojena také s právem soudního úřadu, to znamená projednávat a rozhodovat všechny spory, které mohou vyvstat, ať už se týkají politického nebo přirozeného zákona či skutků. Jestliže se totiž spory nerozhodnou, neexistuje pro poddaného ochrana před bezprávím ze strany jiného

Suverén má právo stanovit pravidla; každý poddaný tak může poznat, co jeho jest, stejně jako může poznat, že mu to žádný jiný poddaný nemůže odejmout, aniž by se dopustil nespravedlnosti

Má také právo soudit a rozhodovat spory

poddaného, zákony týkající se *mého* a *tvého* jsou zbytečné a každému, kdo přirozeně a nutně touží po sebezáchově, by zbylo jen právo chránit se svou vlastní silou; to je stav války a opak účelu, pro který byl každý stát ustaven.

A podle svého nejlepšího uvážení vést válku a uzavírat mír

12. Za deváté, suverenita je spojena s právem vést válku a uzavírat mír s jinými národy a státy. To znamená posuzovat, kdy je vedení války v zájmu veřejného dobra, jak velké síly je třeba za tímto účelem shromáždit, vyzbrojit a zaplatit a jak vybírat od poddaných daně na uhrazení nezbytných výdajů. Moc, kterou má být lid bráněn, spočívá totiž v jeho armádách a síla armády ve sjednocení její síly pod jedním velením. Toto velení má proto ustanovit suverén. Velení nad vojskem činí totiž toho, kdo toto velení má, suverénem i bez jakéhokoli jiného pověření. A proto ať již je velitelem armády jmenován kdokoli, ten, kdo má suverénní moc, je vždy generalissimem.

A právo vybírat si v míru a za války všechny rádce a služebníky

13. Za desáté je suverenita spjata s právem vybírat si všechny rádce, služebníky, úředníky a správce, a to jak v míru, tak za války. Uvážíme-li totiž, že suverénovi jsou jako úkol svěřeny obecný mír a obrana, rozumí se, že má také moc uplatňovat takové prostředky, které ke splnění tohoto úkolu pokládá za nejvhodnější.

A právo odměňovat a trestat, a to podle svého uvážení (pokud žádný předchozí zákon nestanovil míru) A má právo udílet pocty a ocenění

14. Za jedenácté, suverénovi je svěřena pravomoc odměňovat poddané bohatstvím nebo poctami, anebo postihovat tělesnými či peněžními tresty či potupou podle zákonů, které předtím sám vydal. Pokud takové zákony vydány nebyly, postupuje způsobem, který podle jeho soudu nejvíc lidí povzbudí k tomu, aby státu sloužili, či je odradí od toho, aby mu škodili.

15. Uvážíme-li konečně, jak lidé od přírody sami sebe rádi oceňují, jakou úctu očekávají od jiných a jak málo si druhých cení, z čehož mezi nimi neustále vznikají soupeřivost, spory, frakce a posléze války, které vedou ke vzájemnému zničení a zmenšení sil proti společnému nepříteli, je nezbytné, aby existovaly zákony o poctách a o stupních veřejného ocenění lidí, kteří se zasloužili o stát nebo jsou s to se o něj zasloužit. A je také třeba, aby ten či onen měl pravomoc tyto zákony provádět. Bylo však již ukázáno, že se suverenitou není spjata jen velení nad veškerým vojskem neboli brannou mocí státu, ale i rozsozování všech sporů. K právům suveréna proto patří také udílet

čestné tituly a stanovit, jaké místo v hierarchii důstojnosti má každý zaujmout a jaké projevy úcty si mají lidé při veřejných i soukromých setkáních navzájem prokazovat.

16. Toto jsou práva, která tvoří podstatu suverenity. Jsou to zároveň příkazy, z nichž lze poznat, který člověk nebo shromáždění lidí má suverénní moc, kde tato moc je a kde sídlí. Tato práva jsou totiž nepřenosná a nedělitelná. Právo razit mince, právo disponovat majetkem a osobami nezletilých dědiců, předkupní právo na trhu a všechny jiné zákonné výsady může suverén na někoho přenést, a přesto mu zůstává zachována moc ochraňovat své poddané. Kdyby však na někoho přenesl velení nad vojskem, soudní úřad si podrží zbytečně, protože nebude s to zákony provádět. Kdyby se vzdal moci vybírat daně, je vojsko zbytečné; kdyby přestal usměřňovat různá učení, začali by se lidé ze strachu z duchů bouřit. A tak když uvažujeme o kterémkoli z uvedených práv, ihned nahlédneme, že zachování všech zbývajících nebude mít žádný vliv na udržení míru a spravedlnosti, tedy na naplnění účelu, kvůli němuž byly všechny státy ustaveny. O takovém rozdělení se praví: „Království vnitřně rozdělené nemůže obstát.“¹⁴ Nedojde-li totiž nejprve k němu, nemůže nikdy dojít ani k rozdělení na nepřátelské armády. Kdyby si většina Anglie nejprve neosvojila názor, že tyto pravomoci mají být rozděleny mezi krále, sněmovnu lordů a sněmovnu obecného lidu, lid by se nikdy nerozdělil a neupadl by do této občanské války zprvu mezi těmi, kdo se rozešli v politických otázkách, a následně mezi odpadlíky, kteří měli odlišný názor na náboženskou svobodu. To v tomto směru natolik poučilo lid o suverénových právech, že nyní je v Anglii jen málo těch, kdo nenahlížejí, že tato práva jsou nedělitelná. Budou za nedělitelná obecně uznávána tak dlouho, než se znovu vrátí mír a lidé zapomenou, jakými útrapami prošli – a déle jen tehdy, pokud se prostému lidu nedostane lepšího poučení než dosud.

Tato práva jsou nedělitelná

17. A protože jsou to práva podstatná a neoddělitelná, nutně z toho plyne, že byť bylo některé z nich, ať jakoukoli formulací, zdánlivě přeneseno, je toto přenesení neplatné, pokud se suverén

A nemohou žádným přenesením pomínout,

¹⁴ Srv. *Mt* 12,25; *Mk* 3,24; *L* 11,17. – Pozn. překl.

aniž by to znamenalo přímé zřeknutí se suverénní moci

Moc a čest poddaných v přítomnosti suverénní moci zanikají

sám výslovně své suverénní moci nevzdal a příjemce ho už nenazývá suverénem. I kdyby totiž přenesl vše, co přenést může, stále platí, že vrátíme-li mu suverenitu, vracíme tím vše, neboť to je s ní nedílně spjata.

18. Protože tato velká pravomoc je nedělitelná a je nedílně spjata se suverenitou, je málo důvodů pro mínění těch, kdo říkají, že suverénní králové, třebaže jsou *singulis majores*, a mají tedy větší moc než kterýkoli z jejich poddaných, jsou přece jenom *universis minores*, a mají tedy menší moc než všichni poddaní dohromady. Jestliže se totiž pod slovy „všichni dohromady“ nerozumí kolektiv jako jedna osoba, pak „všichni dohromady“ a „každý jednotlivě“ znamená jedno a totéž, a taková řeč je absurdní. Jestliže se však slovy „všichni dohromady“ rozumějí všichni jako jedna osoba, jejímž nositelem je suverén, pak je moc všech dohromady totožná s mocí suveréna, a i tento výraz je nesmyslný. Tuto absurdnost snadno nahlédnou, jde-li o suverenitu nějakého shromáždění lidí; v případě monarchie ji však nevidí, třebaže moc suverenity je táž, ať je svěřena komukoli.

19. A jak moc, tak i čest suveréna musí být větší než kohokoli z jeho poddaných nebo všech poddaných dohromady. Suverenita je totiž zdrojem cti. Důstojnost lordů, hrabat, vévodů a princů je jejím výtvozem. Jako jsou si v přítomnosti pánově všichni sluhové rovni a nepožívají žádné úcty, jsou si rovni také poddaní, je-li přítomen suverén. A třebaže někdy září jasněji, někdy méně jasně, jsou-li mu z dohledu, v jeho přítomnosti nezáří o nic víc než hvězdy v přítomnosti slunce.

Nic neškodí suverénní moci tolik, jako její nedostatek, a škoda vzniká z toho, že větší část se neochotně podřizuje části menší

20. Někdo však může namítnout, že postavení poddaných je velmi bídné, že jsou vydáni napospas choutkám a jiným nezřízeným vášním toho nebo těch, kdo mají ve svých rukou tak neomezenou moc. Ti, kdo pod nějakým panovníkem žijí, si obvykle myslí, že je to vada monarchie. Ti, kdo žijí pod demokratickou vládou nebo jiným suverénním shromážděním lidí, připisují všechny nepříjemnosti této formě státu, třebaže moc, dostačuje-li k jejich ochraně, je ve všech formách státu táž. Neberou v úvahu, že okolnosti, v nichž lidé žijí, se nikdy neobejdou bez té či oné nepříjemnosti, ale že i tu největší, která obecně může lidi v každé formě vlády postihnout, sotva pocítíme, srovnáme-

li ji s bídou a hrůznými utrpeními, která provázejí občanskou válku nebo nevázanost lidí bez pána, nepodřízených zákonům a donucovací moci, která by zadržovala jejich ruce před loupežemi a mstou. Neberou rovněž v úvahu, že ani ten největší tlak suverénních vladařů nepochází z rozkoše nebo zisku, kterého by se mohli nadít z poškození nebo oslabení svých poddaných, v jejichž celkové síle přece spočívá jejich vlastní síla a sláva, nýbrž z tvrdohlavosti samých poddaných, kteří jen neradi přispívají vlastní obraně, a své vladaře tak nutí vymáhat od nich v míru, co mohou, aby totiž za každé neočekávané situace nebo při náhlé potřebě měli po ruce prostředky jak svým nepřítelům čelit nebo z nich něco vytěžit. Všichni lidé jsou totiž od přírody vybaveni pozoruhodnými zvětšovacími skly, to jest svými vášněmi a sebeláskou, skrze něž se jim každá malá platba jeví jako pádný důvod ke stížnosti. Chybí jim však dalekohledy, totiž věda o morálce a politická věda, s jejichž pomocí by dohlédli strasti, které nad nimi visí a které bez těchto plateb nelze odvrátit.

XIX.

O různých druzích státu vzniklých ustavením a o nástupnictví suverénní moci

1. Rozdíl mezi státy spočívá v odlišnosti suveréna neboli osoby, která zastupuje všechny a každého jednotlivce z davu lidí. A protože suverenitu má buď jeden člověk, nebo shromáždění sestávající z víc než jednoho člověka, a protože právo stát se členem tohoto shromáždění má, nebo nemá každý člověk, ale jen určití lidé, kteří se odlišují od ostatních, je zřejmé, že existují jen tři druhy státu. Představitelem totiž nutně musí být buď jeden člověk, nebo víc lidí, a jestliže víc lidí, pak je to shromáždění všech, nebo některých. Je-li představitelem pouze jeden člověk, je tento stát MONARCHIÍ; je-li jím shromáždění všech, kteří se mohou scházet, je to DEMOKRACIE neboli lidový stát; jestliže shromáždění pozůstává jenom z některých, říká se tomuto státu ARISTOKRACIE. Jiný druh státu není možný, neboť veškerou

Jsou tři různé formy státu